

ערב רב

דליה מנור | ביקורת | 03/02/2015

תמונה כנוכחות פיזית רכה ומתקמטת

הצייר מיכאל ארגוב ניצב תמיד זקוף בוטח ועצמאי, בשורה השניה של המודרניזם הישראלי, שבלעדיה לשורה הראשונה אין משמעות. הצגת עבודותיו המופשטות בגלריה זומר מגלה אותן מחדש ותורמת להיכרות עם ההיסטוריה של האמנות המקומית.

SHARE

שיתוף 0

פוסט

מיכאל ארגוב - ללא כותרת, 1980. אקריליק על בד, 54/61 ס"מ

הפליאה בה התקבלו ציוריו האחרונים של מיכאל ארגוב (1982-1920) המוצגים בתערוכה בגלריה זומר בתל אביב היא הפתעה כפולה: עבור קהל צעיר, שברובו לא הכיר עבודות אלו וקרוב לוודאי אף

לא שמע על ארגוב. הבדים המקומטים והמקופלים, מותזים בצבעים רכים ויוצרים אשליות אופטיות מעניינות הם בבחינת תגלית מרעננת, שמזכירה עבודות של אמנים עכשוויים באמנות הבין-לאומית. אפשר לומר שזו גם הפתעה עבור ארגוב עצמו (הגם שמת לפני למעלה משלושים שנה) ונאמניו, שיצירותיו מוצגות עכשיו בגלריה תל-אביבית מובילה המתמחה באמנים צעירים ישראלים ובין-לאומיים. ארגוב לא היה מעולם "כוכב" ולא השתייך לחוג המצליחנים של עולם האמנות המקומי. הוא לא זכה בפרסים יוקרתיים, לא היו לו תלמידים וממשיכים ויצירותיו אינן מוצגות במוזיאונים מזה עשרות בשנים (תערוכה צנועה של מבחר מיצירותיו הוצגה במוזאון תל אביב לאמנות בשנת 1993 לרגל הוצאת ספר על יצירתו ע"י ספרית פועלים שחיברה הח"מ). כנדבך חשוב בשדה האמנות בישראל ארגוב ניצב תמיד, זקוף בוטח ועצמאי, בשורה השניה של המודרניזם הישראלי. אין לזלזל בשורה השניה, שבלעדיה לשורה הראשונה אין משמעות, אך זהו מקום כפוי טובה – ארגוב אינו השם הראשון או השני או השלישי שעולה על הדעת כאשר מדברים על הציור המודרני בישראל. זינוקו העכשווי אל נקודת ציון בולטת על מפת האמנות המקומית הוא אכן חידוש מפתיע.

מיכאל ארגוב – ללא כותרת, 1981. אקריליק על בד,

150/162 ס"מ

ארגוב החליף את סגנונו ואת דרכי עבודתו מספר פעמים לאורך הקריירה שלו – עובדה שלא הקלה על שימורו בזיכרון כבעל קו אמנותי מובהק. הוא העדיף את החיפוש והניסוי, לעתים ברוח התקופה ולעתים פחות, על פני שמירה על סגנון אופייני (signature style). לבחירה זו היו גם השלכות לאורך זמן: בשוק האמנות ניכרת העדפה ברורה לציוריו הפיגורטיביים משנות החמישים בהשוואה לתקופות מאוחרות יותר. בסוף שנות החמישים התגבש סגנונו המופשט, שפותח בארץ עם שובו של האמן משהות של עשור בפריז. לרגע קצר היה סגנונו המופשט של ארגוב, שהיה שונה מאד מזה של מוריו, אנשי "אופקים חדשים", חלק ממגמה של מופשט עשיר בטקסטורה ומצומצם בצבעים. רפי לביא נהג לכנות את ציוריו המונוכרומיים של תחילת שנות השישים "הציורים הארגוביים שלי".

בתוך שנים אחדות ארגוב החל לחפש כיוונים חדשים, הרחיב את עיסוקו בצילום ובהמשך שילב בציורים צבעוניים דימויים פורנוגרפיים שאסף. פרק עלום זה ביצירתו נחשף בתערוכה של קולאז'ים ושל צילומים בדצמבר 2011 בגלריה נלי אמן (שהיתה מעורבת גם בתערוכה הנוכחית). אך היה זה פרק קצר ובתחילת שנות השבעים ארגוב נטש את הצבעוניות ואת הפיגורטיביות והקדיש את זמנו לטיפול חדש בפני השטח, ביציאה אל מחוץ לגבולות המרובע התמונתי ובניסויים בשילוב של חומרים פלסטיים ומתכת בתבליטים. בניסיונות אלה התרחק ארגוב מאד מן הנעשה מסביב באמנות בישראל – ימי "דלות החומר" והאמנות המושגית. עבודות אלה התקבלו בעיקום אף ונתפסו כדקורטיביות ותו לא. במבט לאחור, ובמיוחד ביחס לעבודות האחרונות שזכו לחשיפה לאחרונה, אפשר לראות שארגוב המשיך במסלול מתמיד של חיפוש מודרניסטי אחר החדש, התמודד עם ממדים גדולים, בחן שוב ושוב את מושג התמונה תוך טשטוש גבולות בין ציור לבין פיסול וארכיטקטורה. כמו אצל אמנים אחרים במאה העשרים, המהלך מן הפיגורטיבי למופשט והתמודדות עם ביטול העומק הציורי והזיקה אל המציאות הוליכו לא פעם למבוי סתום. עבור רבים המופשט התגלה כפתרון לטווח קצר, כסוף הדרך. יש שחזרו על עקביהם (אריכא, למשל, שנטש את המופשט וחזר לפיגורטיבי) ויש שחידדו את הקונקרטי והחומרי תוך התנתקות מפורשת מכל "משמעות" סמלית או "יצוגית בבחינת" "מה שאתה רואה הוא מה שאתה רואה", כהצהרת המינימליסטים.

מיכאל ארגוב – ללא כותרת, 1980. אקריליק על בד, 54/61 ס"מ

הבדים המקומטים היו התפנית האחרונה ביצירתו של ארגוב. הוא חזר אל הקנבס ואל הציור בצבע אך תוך העלמת מגע היד של הצייר באמצעות התזה. הנושא של עבודות אלה הוא קודם כל המצע עצמו, הבד. בדים גדולים, שאחדים מהם מוצגים עכשיו מתוחים על מסגרת בגלריה זומר היו תלויים רפויים, לא כ"חלון" או כתמונה אלא כנוכחות פיזית, רכה, מתקמטת ונתונה למניפולציות אמנותיות שאותה גילו האמנים כבר בימי קדם – האשליה האופטית. הבדים המקומטים שנמתחו והצבע ספוג בהם כמו בפרסקו, יוצרים אשליה שמקורה לא ברור. התרחשות של צורות תלת-ממדיות מדומות, מעין טופוגרפיה פלסטית של ניגודים עמומים, מתגלים במבט מקרוב כבד שטוח לחלוטין המתעתע בצופים. מה שאנחנו רואים כבר לא כל כך מובן, מעורר אי-ודאות וחיפוש. כאן חוזרת העין לפעולה נמרצת של פיענוח – אין פה תיאוריה ואין פה נושא מחיי היום יום או אג'נדה פוליטית. כאן המבט הוא הכלי העיקרי שבד בבד מתגלה במלוא מוגבלותו, נופל למלכודת האשליה. הקונקרטי והמדומה, הגלוי והמוסווה דבוקים זה בזה, כמו הבדים החצויים לבהיר וכהה, או האדום המלווה בצללים ירקרקים. הריקות והפשטות של הבדים הללו מותירים לצופים מרחב פעולה מיידי שלא תמיד קיים ביצירות עמוסות תוכן. זה אולי מקור העונג שהם מעניקים למתבוננים.

מיכאל ארגוב – ללא כותרת, 1978. אקריליק על בד, 72.5/138.5 ס"מ

העניין המיוחדש בציורים אלה של ארגוב קשור בתופעות דומות באמנות העכשווית, עובדה שהודגשה בדברי ההקדמה של הגלריה. הוא קשור בלי ספק גם בעניין המסחרי להאציל ערך חדש, רלוונטי, מן האמנות הבין-לאומית ליצירה שקיימת כאן ונעלמה מן התודעה עם השנים. הוא מתקשר גם להתעניינות מחודשת, המתגלה בתערוכות שונות בעולם וגם בירידים מסחריים, באמנות שנות השבעים ובגילויים של אמנים פחות ידועים שנחשפים עתה. יש בכך אולי כדי להעיד על עייפות מסוימת מאמנות המבוססת על סוגיות, אג'נדות וזהויות ורצון לחזור לאמנות שעניינה הוא בראש ובראשונה אמנות לכשעצמה. העובדה שבגלריה זומר הוצג לצד תערוכתו של ארגוב סרט חדש של יעל ברתנא בנושא זהות לאומית מעידה שלפחות לגבי גלריה זו אין כאן בהכרח כיוון חדש. ועם זאת, זה מהלך מבורך שמעשיר גם את התמונה ההיסטורית של האמנות בישראל.

מיכאל ארגוב

גלריה זומר, ת"א

נעילה: 7.2.15

אמנות

ביקורת • מיכאל ארגוב: תיאור הגוף כבשר לכל דבר

העבודות בתערוכה "גופים" אינן מהמיטב של מיכאל ארגוב, אך הן תעודה היסטורית מרתקת, המאירה פן פטישיסטי וסקסיסטי באמנות הישראלית

סמדר שפי לעקוב

13 בינואר 2012

בסרט "זאת היא הארץ", שביים ברוך אגדתי בשנת 1935, נראה חלוץ תשוש מעייפות מתמוטט על הקרקע. המצלמה עוקבת אחריו בהילוך אטי, במה שנראה כמעט כבעילת הקרקע, כך שאהבת המולדת שבה עוסק הסרט כולו מקבלת גם פן ארוטי-פטישיסטי.

הטמעה מעין זו של גוף בנוף מופיעה גם במקבץ הקולאז'ים הארוטיים (חלקם יותר מאשר גובל בפורנוגרפיה) ותצלומי העירום של מיכאל ארגוב, המוצגים כעת בגלריה נלי אמן. חשיבותה של התערוכה, שהאמנות המוצגת בה אינה מהמיטב של ארגוב, היא בהיותה תעודה היסטורית מרתקת, המאירה פן פחות מוכר באמנות הישראלית ובפרשנותה.

העבודות המוצגות נוצרו כולן ב-1967 - השנה שבה, בעקבות ניצחון הבזק במלחמת ששת הימים, עלה מפלס המאצ'ואיזם הישראלי, לצד המשיחיות והלאומנות, לשיא שלא היה כמותו לפני כן.

בתערוכה הנוכחית מוצגת קבוצת ציורי הקולאז', שהוצגו בתערוכת יחיד של ארגוב בגלריה מסדה ברחוב דיזנגוף בתל אביב באותה השנה, וכן תצלומים, שלא הוצגו מעולם ונמצאו בעיזבון האמן. לצד העבודות גם מוצגים ספר המבקרים של התערוכה בגלריה מסדה - מחברת צנועה ובה ברכות מאביבה אורי ודוד הנדלר, חיים גמזו, אסתר רובין ורבים אחרים - וכן חוברות פורנוגרפיות שנמצאו בעיזבון.

בנוסח ויקי כנפו

בטקסט הנלווה לתערוכה מצטטת האוצרת דליה מנור מהקדמת ספרו של ארגוב "עירומים מישראל" (המציג בעצם עירומות מישראל), שראה אור בצרפת באותה שנה. בהקדמה מתואר כיצד ימים ספורים לפני המלחמה ירד ארגוב עם הדוגמניות לנגב, נסע בין כוחות הצבא וחצה גשר ממוקש שבנס לא התפוצץ. אחרי שהספיק לצלם, גויס למלחמה. כלומר, סיפור גבורה של ממש חובר לפרויקט הצילום, שאינו מתעלה מעל למה שאפשר לכנות בנימוס עירום אמנותי.

העניין בתצלומים - מעבר לכך שארגוב אינו מזוהה עם צילום - הוא בטכניקת החשיפות הכפולות, שבאותו הזמן לא היתה שכיחה בארץ. בסיועה נדמה שהגוף המצולם כמעט נבלע-מתמוסס.

תצלום ללא כותרת מ-1967 מציג גוף נשי מצויר מאחור, מכורבל בתנוחה המסמנת קישור של אדמה וגוף - ששניהם כמו יועדו לכיבוש. באופן נוגה במיוחד, אחד הדימויים שבו מצולמת אשה מאחור במדבר מזכיר תצלום של ויקי כנפו, מנהיגת מחאה חברתית אמיתית ונשכחת, שפורסם באתר פורנוגרפי כ-40 שנה אחרי כן באחד מרגעי השפל המכוערים ביותר של ניצול ייצוג של נשים בארץ. על גבה של כנפו, מהעורף ועד הישבן, היה כתוב "הממסד דפק אותי".

ארגוב, שנמנה עם הזרם המרכזי של המודרניזם הישראלי, המשיך בגישתו זרמים סקסיסטיים ושוביניסטיים באמנות הבינלאומית, לרבות מורשת סוריאליסטית מודגשת; למשל, בצילום ים שבמבט מקרוב מתגלים בו שדיים.

נתחים-נתחים

ארגוב, יליד וינה, בא לארץ בשנת 1932 בהיותו בן 12. מסלול הלימודים שלו אופייני לבני דורו: בשנות ה-40 למד ב"סטודיה" של שטרייכמן וסטמצקי ובשנות ה-50 שהה בפאריס, שם עבר ליצור בסגנון מופשט.

ציורי העירום יוצאי דופן בכלל יצירתו; בדרך כלל הוא מזוהה עם קומפוזיציות גיאומטריות, לרוב בהירות, חלקן בשילוב חומרים כמו חול

או קרטון גלי.

סוג הציור המוצג בתערוכה, פורנו רך, אינו נדיר בתולדות האמנות וגם כיום; ואולם, מאז שנות ה-70 - בעקבות הגות של תיאורטיקאיות של פמיניזם ואמנות כמו לינדה נוכלין והפעולה של קבוצות פמיניסטיות, במיוחד "גורילה גירלס" האמריקאית - האיצטלה ה"אמנותית" שלה נסדקה.

בטקסט הנלווה סוקרת מנור תגובות לתערוכה, אחדות מתוך ספר המבקרים המוצג בה. "נהניתי מתשלובת השטחים והצבעים. גישה מקורית, מעניינת וחדשה", כתב גמזו. "הרבה מרחב וצבע בקומפוזיציה מושלמת ויפוי!" כתבו אביבה אורי ודוד הנדלר.

ההתייחסות הפורמליסטית, ההתעלמות מתכנים גלויים לחלוטין, איפיינו את האמנות הישראלית של אותן שנים וגם אחר כך. באופן פרדוקסלי, אחת הדוגמאות לכך היא ההתייחסות העיוורת לעיסוק בהיבטים מיניים פמיניסטיים בעבודות של מיכל נאמן (כמו אלה שבהן הופיע הכיתוב "וניה ויזתא" מאמצע שנות ה-70 או "אנאלי, בנאלי כנ"ל" מ-1977) - לטובת קריאה פורמליסטית ברוח הקונפורמיזם של המודרניזם האוניברסלי הישראלי.

במסע הקצר שלו בעירום ארגוב לא החמיץ קלישאות. נשים צולמו לא רק בנגב אלא גם לצד שיחי צבר, עצי הדר. האוריינטליזם מתגלם בעירום נשי, טורסו קטוע שבו נראה היטב תכשיט קולר עתיר פרטים בסגנון מזרחי מעל חזה חשוף; כעין פנטסיה מערבית על המזרח הקרוב הפתייני, בעל אמות המוסר השונות מאלו של המערב.

עבודה אחרת, המציגה רמיזות ליחסים לסביים, יכולה להתפרש כמחווה לתצלום של מאן ריי "הכינור של אנגר" מ-1924. ריי הציג את המאהבת והמוזה שלו, קיקי, כשגופה מעוצב ככינור ולראשה טורבן "מזרחי" נוסח ציוריו של אנגר. הוא חגג פאסיביות נשית דרך הכלאה של האשה ככלי וכדמות השייכת למזרח בלתי משתנה שרק מחכה להיכבש בידי המערב. עשורים אחר כך צילם ארגוב גרסה מהוססת, אלגנטית הרבה פחות.

ציוריו, משטחי צבע שמשובצים בהם קטעי גוף, נראים בהתבוננות נוקבת כתיאור הגוף כבשר לכל דבר, נתחים-נתחים. ארגוב, ולצורך העניין האמנות הישראלית של תקופתו כולה, לא חידשה דבר בייצוג מבזה של נשים. לתולדות האמנות בכלל ולמודרניזם בפרט מסורת ארוכה של הצגה מוגבלת ומרדדת של נשים. אצל ארגוב מדובר היה בפרק קצר בלבד, מקומם, בגוף יצירה גדול של האמן, שמת ב-1982, בן 62.*

מיכאל ארגוב: "גופים". גלריה נלי אמן, גורדון 26 תל אביב. שעות פתיחה: ימים שני עד חמישי 11:00-14:00, 17:30-19:30, שישי 11:00-14:00, שבת 11:00-13:00. עד 27.1

הצג עוד

מערכת | הנהלה | מדיניות פרטיות | תנאי שימוש | צרו קשר |
רכשו מינוי | ביטול מינוי דיגיטלי | שאלות ותשובות | פרסמו אצלנו

חדשות, ידיעות מהארץ והעולם - הידיעות והחדשות בעיתון הארץ. סקופים, מאמרים, פרשנויות ותחקירי עומק באתר האיכותי בישראל

© כל הזכויות שמורות להוצאת עיתון הארץ בע"מ

מיכאל ארגוב (1920, אוסטריה – 1982, ישראל) נולד בשם מיכאל זינגר, ועלה לארץ עם משפחתו בגיל 13. הוא הצטרף למחנות העולים, למד בבית הספר החקלאי כדורי, ולאחר מכן התגייס לפלמ"ח עם חבריו לגרעין. התפתחותו האמנותית משקפת דמות של אמן-חוקר, המחפש ללא לאות אופני ביטוי חזותיים וטכניקות חדשות, גם בניגוד למגמות השולטות באותה עת. ביצירתו ובמסלול חייו כרוכים יחד מחקר אמנותי, טמפרמנט אקספרימנטלי, יכולת ביטוי אידאולוגית ומעורבות פעילה בשדה האמנותי שבו פעל.

ארגוב התחיל את לימודי האמנות שלו בשנות הארבעים, בסטודיו של אהרן אבני בתל-אביב. אחר כך חיפש את דרכו ב"סטודיה" של יחזקאל שטרייכמן ואביגדור סטימצקי. ב-1947 נסע ללמוד בפריז, כציירים ישראלים רבים בני הציג בתערוכות יחיד ובסלונים, École des Beaux-Arts, דורו. הוא למד ב- (בהם סלון מאי וסלון הציירים הצעירים), והיה פעיל בארגון הציירים והפסלים הישראליים בפריז. מציור פיגורטיבי עבר ארגוב להפשטה אקספרסיבית, להפשטה גיאומטרית בחסות אידאולוגיה חברתית, להתנסות בצילום ולבסוף לביטוי ציורי מינימליסטי תוך חתירה להפשטה מטאפיזית. בראשית דרכו שילב ארגוב בין הפיגורטיבי למופשט: תפיסת חלל שטוחה, כתמי צבע מובחנים וקווי מתאר בולטים. אט אט החליפו קווים וכתמים את הנושא הפיגורטיבי בציוריו, שנרמז כמעט אך ורק בשמותיהם. בסוף שנות החמישים החל ארגוב לכנות את ציוריו בשם הכללי קונפוזיציה. קונפוזיציות אלה התכתבו עם "המופשט הלירי". לקראת שנות השבעים פנה ארגוב להפשטה גיאומטרית מינימליסטית במגוון סגנונות, מ"אופ-ארט" ועד "הארד אדג". בתקופה זו זכה להצלחה והציג את תערוכותיו הבולטות בזירות מרכזיות: מוזיאון תל אביב, הביאנלה של ונציה ועוד.

אופ-ארט (אומנות אופטית) היא סוגה מודרניסטית המתבססת על אשליה חזותית, הפשטה גיאומטרית וקונטרסטים בצורות ובצבע. היא התפתחה בעיקר בפריז בסוף שנות ה-50, כתגובת נגד למופשט האל-צורני, ומשם התפשטה למוקדים נוספים ברחבי העולם. יצירות אופ-ארט, הנושאות לרוב אופי של פיסול או תבליט, מבקשות לפעול על מנגנון הראייה האנושי – או על מגבלותיו – במטרה לתעתע וליצור אשליות של עומק ותנועה. בישראל זכה האופ-ארט, בעל הניחוח הבין-לאומי, לאהדה בשנות ה-60 וה-70 בתחום האמנות ובעיקר בעיצוב, באדריכלות ואפילו באופנה. עם האמנים הישראלים המזוהים עם הסגנון נמנים, לצד ארגוב, המעצב פנחס עשת (1935, רומניה – 2006,

ישראל), וכמובן – יעקב אגם (נ' 1928, ישראל) שפעל שנים רבות בצרפת והיה לדמות מובילה בתנועה בין-לאומית זו לצידו של ויקטור וסרלי (1906, הונגריה – 1997, צרפת).

הקומפוזיציות שיצר ארגוב (בהדפס משי, בתבליט ובקולאז') מבוססות על צורות נקיות ומחושבות בשילוב גזרי קרטון גלי ובדי יוטה שהעניקו ליצירות טקסטורה והפרו את שטיחותן. יצירתו של ארגוב מזמינה מבט אל נבכי האמנות בצורתה הטהורה – קו, כתם וקומפוזיציה – ולא כמתווכת של נושא רעיוני או של הבעה רגשית.^[1] בהתאם, יצירותיו מאותה תקופה מכונות בישירות "אופ" (מלשון אופ-ארט) בצירוף מספר סידורי.

קולקטיב G.R.A.V. (Groupe de Recherche d'Art Visuel) כמו קבוצת אמני אופ-ארט שפעל בפריז החל משנות ה-60, ביקש ארגוב לקדם שינוי ביחס האמן והאמנות לחברה המודרנית, ובמיתוסים הקשורים בעבודת האמנות וב"מקור" היחיד. האופ-ארט הגיאומטרי הלם היטב את המטרה האידיאולוגית. במטרה לשחרר את האמנות מהקהל ומחללי התצוגה הרגילים, ארגוב תכנן ועיצב עבודות קיר למבני ציבור בישראל – בין היתר לבית החולים שיבא, לכפר הנופש של צה"ל בגבעת אולגה ולבית משפט השלום בנתניה. קנה המידה המונומנטלי והשימוש בחומרי בניין כגון אלומיניום, פיברגלס, פלדה ואסבסט אפשרו לארגוב לבחון את היחסים בין ציור לפיסול, ובינם לבין ארכיטקטורה. היה זה מחקר מדיומלי וחברתי, או במילותיו של ארגוב עצמו: "הכוונה שלי היא להוציא את היצירה מבין כותלי החדר אל החלל, אל הרחוב, שתהיה של כולם".^[2] ארגוב יצר סדרות הדפסים ועותקים מרובים של תבליטים, בשאיפה לנפץ את מיתוס ה"מקור" ולעשותם דמוקרטיים, כלומר נגישים לציבור אספנים רחב יותר. בשנותיו המאוחרות התכנס ארגוב למחקר במדיום האמנותי עצמו ולביטוי מינימליסטי. עבודותיו מאותה עת שקטות והגותיות, מוותרות על התלת-ממדיות החומרית לטובת אשליה של נפחים ומרקמים, בדומה למסורת הטעיית העין (trompe-l'œil) בציור.

באוסף המוזיאון 15 פסלי קיר ועשרות הדפסים שנתרמו מעזבונו של האמן ב-2021, באדיבות משפחתו. כל עבודותיו של ארגוב באוסף נוצרו בשיא הקריירה שלו – בין 1962 ל-1982, השנה שבה נפטר, ופותחות צוהר לפרק המופשט-הגיאומטרי בגוף יצירתו.

ד"ר אליה ברטל ונטלי נשר-אמן, מן המופשט אל הפשט: על ההפשטה [1]
הגיאומטרית ביצירתו המאוחרת של מיכאל ארגוב, קטלוג תערוכה, אוצרות:
לאה פיש, נטלי נשר-אמן (רמת גן: אוניברסיטת בר-אילן, 2016), עמ' 10.

ארגוב מצוטט בתוך: דליה מנור, מיכאל ארגוב (תל-אביב: ספריית פועלים, [2]
1993), עמ' 60.

- סגירה